

GELİR DAĞILIMINDAKİ ADALETİ SAĞLAMADA ZEKÂT MÜESSESESİ VE GİNİ KATSAYISI*

Murat AYDIN**

Özet

Bu çalışmanın amacı, maliye politikasının gelir dağılımındaki adaleti sağlama hedefinde, zekât müessesesinin katkısını ölçmektir. Toplumun zekât algısı, farkındalığı ve zekât hakkında bilgi seviyesi sarmalında, zekâtın salt sosyal ve dini etkilerinin olmadığını, ekonomik yansımalarının da çok önemli olduğunu göstermektedir. Zekâtın toplumsal ve sosyal yapı üzerindeki maddi ve manevi etkileri ise iktisat alanından ziyade daha çok dini literatürde kullanıldığı görülmektedir. Bu sebeple bu çalışmada zekâtın gelir dağılımındaki adaleti sağlamadaki etkisi ve toplumun zekât algısı incelenmiştir. Bu amaçla; zekât algısını, şeffaf bir zekât sistemine duyulan ihtiyacı ortaya koymak ve yaş, cinsiyet, aylık ortalama gelir, zekâta konu olabilecek varlıkları tespit etmek adına katılımcılara uygulanan anket ile derlenen veriler 'frekans analizi' ile irdelenmiştir. Veriler kolayca örnekleme yoluyla Uşak, Manisa ve Çanakkale illerinden rastgele seçilen ve anket formunu doldurmayı kabul eden katılımcılardan elde edilmiştir. Anket verilerine göre toplumun zekât algısı sorgulanmış, aylık hane halkı gelirleri ve zekâta konu olabilecek varlıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, şeffaf ve güvenilir bir zekât sistemine duyulan ihtiyaç ortaya konmuş, Gini katsayısı hesaplanarak zekâtın gelir dağılımındaki adaleti sağlamadaki etkisi ölçülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Zekât Müessesesi, Gelir Dağılımındaki Adalet, Gini Katsayısı, Zekât Sistemi, Zekât Okur yazarlığı

Zakat Institution for Providing Justice in Income Distribution and Gini Coefficient

Abstract

The aim of this study is to measure the contribution of zakat institution to the target of fiscal policy to provide the justice in income contribution. In spiral of zakat perception, awareness and the information level about the zakat of the society, it is to indicate that zakat has not only social and religious effects merely but also its economic reflections are very significant. However, material and moral effects of zakat on social structure are seen to be used in religious literature rather than economic field. Therefore, in this study the effect of zakat to provide justice in income distribution and zakat perception of the society were analyzed. For this purpose, the data collected by the survey implemented to the participants were researched by "frequency analysis" in order to present the zakat perception and the need for a clear zakat system and identify the age, gender, monthly average income and the entities subject to the zakat. Data were obtained from the participants who were randomly chosen from Uşak, Manisa and Çanakkale provinces and agreed to fill in the survey form via convenience sampling. According to the findings, the need for a clear and reliable zakat system was presented and the effect of zakat in providing the justice in income distribution was measured by calculating Gini coefficient.

Keywords: Zakat Institution, Justice in Income Distribution, Gini Coefficient, Zakat System, Zakat Literacy

* Bu çalışmanın özeti " Gelir Dağılımındaki Adaleti Sağlamada Zekât Müessesesi ve Gini Katsayısı" başlığı ile Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresinde, bildiri olarak sunulmuş, özet bildiri kitabında yayınlanmıştır. (Yayın no: 136 - Ekim 21-23, 2015- Sakarya) Tam metin olarak herhangi bir dergi veya kitapta yayınlanmamıştır.

** Öğretim Görevlisi / Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Muhasebe Bilgi Sistemleri Bölümü / murat.aydin@usak.edu.tr

GİRİŞ

Bir toplumda sosyo - ekonomik iktidarın pek çok göstergesi olabilir. Bu göstergelerden en önemlisi gelir dağılımıdır (Yavuz ve Çiçek, 2009:166). Toplumun salt sosyal yönünü irdelemek, o toplum açısından tam bir ayna olmayabilir. Toplam gelirin bireyler arasında nasıl dağıldığı, o toplum hakkında önemli ipuçları verecektir. Maliye politikasının en temel amaçlarından, gelirin adil dağıtılması, dünyada çoğu kez ihmale uğramış, etkinlik daha çok önemsenmiştir. Adalet ve etkinlik arasındaki çatışma tüm dünyada halen devam etmekte olup, özellikle gelişmekte olan ülkeler ekonomik büyümeyi, kalkınmaya tercih etmekte, adaletten ziyade etkinliğe önem vermektedirler. Maliye politikası amaçları bu anlamda birbiri ile çatışmakta, bu çatışmayı ortadan kaldıracak bir çözüm aranmaktadır. Günümüz dünyasında gelirin adaletsiz bölüşümü kamu ekonomisinin en önemli sorunları arasında yer almaktadır. Devletler; vergi, borçlanma ve transfer harcamaları gibi maliye politikası araçlarıyla ekonomiye müdahale etmekte, gelir dağılımındaki adaletsizliği düzeltmeye çalışmaktadırlar. İslam temelli olduğundan iktisat yazınında izine pek rastlanılmayan bir müessese olan zekat, diğer maliye politikası amaçlarına zarar vermeden, hem ekonomik büyümeyi hem de gelir dağılımındaki adaleti temin edebilecek bir yapıya sahiptir.

Bu çalışma; toplumun zekât hakkında bilgilendirilmesi ve duyarlı hale getirilmesinin, yoksul insanlara karşı yardımlaşma duygusunu nasıl etkileyeceğini konu edinmektedir. Ayrıca zekâtın, gelirin adaletli bir biçimde dağıtılmasındaki katkısını irdelemeyi hedeflemektedir. Bu güne kadar zekât, dini kökenli bir uygulama olarak görüldüğü için, fıkhi yönü ile ilgili birçok çalışma yapılmış olmasına karşın, ekonomik boyutu hakkında yapılan çalışmaların çok daha az olduğu görülmektedir. Özellikle batı iktisat dünyasının, İslam temelli olan zekât müessesesine karşı hiçbir merakı olmamıştır. Müslüman dünyasının ise çalışmaları daha çok fıkhi, dini ve sosyal ağırlıklı olup, ekonomik analizi çok cılız kalmıştır. Zekât çalışan araştırmacıların ise, disiplinler arası çalışmalar ortaya koymadığı gözlemlenmiştir. Hâlbuki zekât; ilahi bir buyruk olmanın da kuvvetiyle, insanları vicdani kemâlâta çıkarmaktadır. Toplumsal uzlaşa ve huzuru sağlama, gelir dağılımındaki adaleti temin etmesi ve mili ekonomiyi pozitif yönde etkileyerek, birini yaparken diğerine zarar vermemesi de önemli katkılarındandır.

1. Zekât Müessesesi ve Kapsamı

Zekât; temel ihtiyaçlar istisna edildikten ve üzerinden bir yıl geçtikten sonra, en az geçim bandının üzerinde olanlardan, altında kalanlara gelir transferi ve dini bir buyruktur (Azhana vd., 2015:41). Dini, ahlaki ve ekonomik yönlerinin yanında sosyal boyuta da sahip olan zekât, cebri bir mükellefiyettir (Dumlu, 2010:94). Bu mükellefiyet İslam dünyasında, kimi zaman bireylerin kendi arasında, çoğu zaman devletin aracılığı ile uygulama alanı bulmuştur (Dalgın, 2004 : 63). Ancak zekât; mahsus kimselerden alınıp, mahsus kimselere transfer edildiği, umumi hizmetlere sarf edilemediği için, tahsis alanı, -sarf yerleri- kısıtlıdır (Dumlu, 2011:223). Kur'an-ı Kerim'de, toplumun hangi kesimlerine verileceği ayrıntılı bir şekilde beyan edilmiştir.¹ Bu açıdan bakıldığında zekât, diğer yardım çeşitlerinden farklıdır (Özdemir, 2013:5).

¹ Tevbe Suresi 60. Ayet: Sadakalar, ancak fakirlere, miskinlere, onun üzerine memur olanlara, kalpleri telif edilmiş bulunanlara, azad edilecek kölelere, borçlulara, Allah yolunda cihada atılanlara ve yolculara Allah tarafından bir farz kılınmıştır. Allah Teala Alimdir, Hakimdir. (<http://www.kurantefsiri.com/kuran/tevbe-suresi-ayet-60-kuran-tefsiri.aspx>).

Bunun yanında, zekâta konu olacak malların bazı özellikleri haiz bulunması gerekmektedir (Dalgın, 2004:65). Yani malın; tam mülk olması, artıcı olması, asli ihtiyaçtan fazla olması, nisab² ölçüsünde olması, borç karşılığı olmaması ve üzerinden 1 yıl geçmesi gerekmektedir. Bu özellikleri çerçevesinde, zekâtın vergi gibi devletin diğer gelir türlerinden önemli ölçüde farkları bulunmaktadır. Zira zekât verme zorunluluğu bu şartlar gerçekleştirdikten sonra doğmaktadır. Tam mülk olmayan, durağan olup artmayan, asli ihtiyaç miktarı mallar zekâta konu olamazlar. Artıcı nitelikte ve asli ihtiyaçtan fazla dahi olsa üzerinden en az bir sene geçmesi gerekmektedir. Genel olarak zekât; hayvanlar, ziynet eşyaları, paralar, toprak ürünleri, ticaret malları ve gelir getiren mallar üzerinden alınmaktadır. Fakat her birinin nisab miktarı vardır. Bu şartlar tamamlanmadan zekât mükellefiyeti doğmaz.

1.1. Zekâtın Sosyal Yönü: Köprü

İnsanlık tarihi boyunca, başkaldırıları, isyanlar ve ihtilaller hiç eksik olmamıştır. Bu ihtilalvari olaylar, toplumların kutuplaşması ve sınıflaşmalarından kaynaklanmıştır. Sosyal anlamda en ciddi kutuplaşmalar zenginler ve fakirler arasında olmuştur. İnsanlık, kölelik kavramını yeni yeni unutmaktadır. Hatta dünyanın bazı yerlerinde bu toplumsal ayrışımın devam ettiği gözlenmektedir. Bu çatışma ve kutuplaşmaların temelinde gelir dağılımındaki adaletsizlik yatmaktadır. Gelirin adil dağıtılmadığı toplumlar, yoksulluk sorunu ile mücadele etmektedir. Yoksullukla mücadele dünya devletlerinin en temel sorunlarından biridir.

Yoksulluk, az üretmekten ve üretilen değerler karşılığında elde edilen değerlerin bireyler, bölgeler ve sektörler arasında adil bir şekilde paylaşılmasından kaynaklanır (Aktan, 2002 :151). Hızlı nüfus artışı, vergi sistemindeki adaletsizlik, yüksek faiz, enflasyon ve işsizlik yoksulluğun başlıca sebeplerindedir. Gelirin yeniden dağılımı devletin ekonomiye müdahale sebeplerinden en önemlisidir (Savaşan, 2013:9). Bu durum devletin ekonomiye müdahalesini meşru hale getirmiştir. İkincil gelir dağılımı ile devlet, vergi ve kamu harcamalarını kullanarak adaleti temine çalışır.

Zekât yoksulluğu azaltacağı gibi, zenginler ve fakirler arasındaki hissi ve ekonomik uçurumu bertaraf edebilecek dini bir yükümlülüktür (Certel, 1998:156). Zira hadiste, "Zekât islamın köprüsüdür" denmektedir (el- Münavi, 1982:144). Avam ve havas tabir edilen iki tabakadan, birincisinden ikincisine hürmet, havastan avama ise merhamet gitmelidir (Nursi, 1996:222). Hürmet ve merhamet temin edilemezse, zengin ve fakir arasındaki mesafe hızla açılmaktadır. Bir süre sonra bu mesafe toplumsal huzuru tehdit edebilen seviyelere gelir. Zekât, zenginlerdeki merhamet ve şefkat duygularını tahrik ederek, servetinin belli bir kısmını fakirlere aktarmasını temin eder. Fakir bu durumun, yaratıcının emrinden dolayı ve karşılıksız olduğunu gördüğünde, zengine karşı hürmet duygusu besler. Hadiste, bu özelliğinden dolayı zekât için "köprü" tabiri seçilmiş, hiç kimsenin onurunu zedelemeyen toplumsal uzlaşmayı temin etmesine atıfta bulunulmuştur. Ayrıca zekât, mal biriktirme sevgisini ve mülkiyet güdüsünü netice veren cimriliğin önünü kesip, cömertliği o toplumda sabit kılabilir (Certel, 1998:160). Bu yönüyle zekât ibadetinin, sosyal yönünün dini boyutuna nazaran ağır bastığı söylenebilir.

İktisat literatüründe insan, genellikle homo economicus olarak tahlil edilmiştir (Eren, 2013: 367). Yani insan öncelikle kendi faydasını maksimize etmeye çalışır, bencildir. Evet insan

² Her şeyin aslı, kökü, özü; bıçak sapı, güneşin battığı yer, bulunması gereken asgari miktar, adet gibi anlamlara gelen bu terim, dini bir kavram olarak, zekât, sadaka-i fitr, kurban gibi ibadetler için konulan bir zenginlik ölçüsüdür (<http://www.nedir.com/nisap>).

yapı itibariyle, bencil bir mahluktur. Ancak aynı insanın karakterinde işletilmeyi bekleyen, merhamet, cömertlik ve yardımseverlik gibi özellikler de vardır. Zekât bir çok özelliği ile hem kişisel anlamda hem de toplumsal anlamda önemli iyileşmelere aracı olabilecek kritik bir müessesedir.

1.2. Dindar Toplumun Etkisi

Zekât din kökenli, ekonomik ve sosyal yönü olan bir yükümlülük, vicdanı ve kulluk bilincini tahrik eden, veren kişiyi manevi anlamda rahatlatan bir uygulamadır. Adam Smith, ahlak teorisinde dini, rasyonel düşüncenin bir bileşeni olarak kabul etmiştir (Gökbunar, Selim ve Yanıkkaya, 2007:69-94). Din sosyal değerleri kuvvetlendiren ve yasa dışılığı engelleyen bir sistemdir. Dindarlığın ya da dini etkenlerin, suç işleme eğilimini azalttığı ve ahlaki bilinci arttırdığı yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. ABD, Almanya, İngiltere ve Kanada gibi ülkelerin dindar eyaletlerinde, olmayanlara göre daha az suç işlendiği tespit edilmiştir (Torgler, 2005:525-531). Zekât, İslam toplumlarında uygulandığından, orada yaşayan insanların, zekâtı kabullenmesi diğer cebri olan kamusal yükümlülüklerle nispeten daha kolaydır.

2. Zekât - Vergi Ayırımı

Devlet, kamu hizmetlerini finanse etmek için bir takım gelirlere ihtiyaç duyar. Bunlardan en önemlisi ve zekâta en çok benzeyeni vergidir. Yukarıda bahsedildiği gibi insan sadece homo economicus değil, aynı zaman da, yardımı arzulayan ve kutsal kitabın buyruklarını yerine getirmeye çalışan "homo religios" dur (Aktan, 2005:20). Vergi kavramı da zekât gibi değerlendirilebilir. Vergiye, toplumun tüm fertlerini ilgilendirmesi sebebiyle, bir kutsallık atfedilebilir. Bu yönü ile vergi, toplum nezdinde zekât ile ilintilidir. Vergi; devletin gerçek ve tüzel kişilerden cebri, karşılıksız ve egemenlik gücüne dayanarak, kamusal hizmetleri finanse etmek amacıyla aldığı iktisadi değerlerdir (Sağbaş, 2013:17).

Zekâttan maksat, sadece zenginden alıp fakire vermek değil, toplumun sosyal dokusuna zarar vermeden, insanların onurlarını zedelemeyen bu müesseseyi sabit kılabilmektir. Zaten vergi gibi diğer mali araçların da hedefi budur. Bazı kaynaklarda, zekât zorunlu bir vergi gibi takdim edilmiştir. Her ne kadar birbirlerine benzediği noktalar olmakla birlikte, aralarında ciddi anlamda farklar bulunmaktadır (Hafez, 2011:11). Zira vergi ve benzeri mali araçlarda olmayan bir çok özellik zekâtın temelini oluşturmaktadır.

2.1. Yaptırım ve Müeyyide Açısından

Zekât, nisab miktarı dolan ve üzerinden bir sene geçen bazı mallar için zorunludur. Elbette bu zorunluluk dinidir. Vergi ise, kanunen zorunludur. Cebir noktasında birbirlerine benzeseler de yaptırım noktasında farklıdırlar. Zira vergi kaçırmanın cezası burada uygulanırken, ülkemiz gibi islami kaidelere göre yönetilmeyen ülkelerde zekât vermemenin cezası ahirettedir. Bu anlamda, sözü geçen toplumlarda zekâtı tabana yaymak çok da kolay değildir. Her ne kadar ülkemizde vergi piramidi olsa da, yasal zorlamalarla vergiyi tabana yayma imkânı bulunmaktadır. Bu ülkelerde zekâtı umumi hale getirmek ancak insanları bilgilendirmek ve vicdanları tahrik etmekle mümkündür.

2.2. Tahsis Adem-i Tahsis İlkeleri Açısından

Adem-i tahsis; bütçeyle öngörülen tüm kamu gelirlerinin, tüm kamu giderlerinin karşılığı olduğunu ifade eden bütçe ilkesidir (Acar, 2006:215-232). Bu ilkeye göre belli gelirlerin, belli

giderlere tahsisi söz konusu değildir.³ Aslında bu ilke bütçe ilkesi olmasına rağmen, vergi ilkeleri ile de özdeşleşmiştir. Yukarıdaki anlamın tersinden gidilirse tahsis; belli giderlerin belli giderlere tahsis edilmesidir. Vergi için adem-i tahsis söz konusu iken, zekât için tahsis ilkesi geçerlidir. Zira zekât mahsus kimselerden, mahsus kimselere yapılan transferdir. Bu fark, vergi ile zekâtı birbirinden ayıran en can alıcı özelliktir.

Bu durum, zekât müessesinin vergi müessesesi yerine ikamesinin imkân dâhilinde olmadığını göstermektedir. Vergi sistemi kaldırılıp, yerine zekât sistemi getirildiği takdirde, devletin topladığı zekâtlarla kamu hizmeti sunması söz konusu değildir. Zekât gelirleri sadece Kur'an-ı Kerim'de adı geçen kişilere tahsis edilebilir. Köprü, yol, okul, hastane vb. gibi umuma bakan hizmetler zekât gelirlerinden karşılanamaz. Karşılansa bile; ödeme gücü ilkesinden feragat edilip, fayda prensibine göre zekât sistemi dizayn edilmelidir ki, bunun da zorlukları çoktur. O halde zekât, devletin sosyal kanadını oluşturan bir müessese olabilecektir. Devletin, yoksullukla mücadele ve gelirin adil dağılımı yönündeki hedeflerinde, vergiye alternatif olabilecek yegâne müessesedir.

2.3. Harcanabilir Gelire Etkileri Açısından

Şüphesiz vergiler, gelir dağılımındaki adaleti sağlamak için devletin başvuracağı en önemli enstrümanlardan biridir (Savaşan, 2013:13). Vergi, kamu hizmetlerinin finansmanı için devletin birincil gelir kaynağıdır. Türkiye genel bütçesinin yaklaşık %87'sini vergi gelirleri oluşturmaktadır.⁴ Bütçede bu derece yer kaplayan bir araç elbette, bir maliye politikası amacı olan adil gelir dağılımı açısından da önemlidir. Bununla birlikte vergi, çarpan etkisiyle milli geliri istenen düzeyde arttıramamaktadır. Zira zenginlerden alınan vergi, transfer harcaması suretiyle fakirlere aktarılmakta ise de, harcama eğilimi yüksek kitlelere tam anlamıyla ulaşmadığından, çarpan etkisi de o nispette düşük olmaktadır.

Verginin hem kolay yansıtılabilmesi, hem de vergi sisteminde dolaylı vergilerin artan payı, maliye politikasının adalet ve büyüme amaçlarında ciddi sıkıntılara yol açabilmektedir. Verginin bu durumu düşünüldüğünde zekât, maliye politikasının bu iki amacını da birbiri ile çatıştırmadan yerine getirebilecek özelliklere sahiptir. Zekâta, zenginden fakire doğru iktisadi kıymetin transferi ile yerleşme aynı anda olduğundan yansıtılması söz konusu değildir. Zaten mükellefi de vicdani bir yükümlülük olması sebebiyle yansıtmak istemez. Bununla birlikte zekât, harcama meyli en yüksek tabakaya ulaştığı için, çarpan etkisi vergininkine göre çok daha fazladır. Yani milli gelirin artması, gelirin adil dağılımı ile birlikte mümkün hale gelmektedir.

2.4. Yansıma Etkisi ve Bedavacılık Açısından

Verginin gelir dağılımında adaleti sağlamadaki bu vasfı pratikte bir takım zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorlukların başında "vergi yansıması" gelmektedir. Vergi yansıması; mükellefin vergi yükünü başkalarına aktarmasıdır (Pehlivan, 2013:52). Psikolojik olarak insanlar hem subjektif hem de objektif vergi yükünden hoşlanmazlar. Verginin yerleşme safhasına kadar, yansıma devam eder. Nihayet tüketici de yerleşir. Devletin vergi almak istediği kitle, vergi yükünü başkalarına yansıtmakla, hedefi şaşırtmakla adaleti zedelemektedirler. Vergileme yolu ile istenen, zenginden fakire kaynak transferinin gerçekleştirilmesidir. Diğer taraftan vergi sisteminde, dolaylı vergilerin dolaysız vergilere

³ <http://www.nedirnedemek.com/ademi-tahsis-ilkesi-nedir-ademi-tahsis-ilkesi-ne-demek>

⁴ http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_1.xls.htm

galip gelmesi de adaleti zedeleyen diğer bir etkidir. Dolaylı vergiler objektif ve yansıtılması çok kolay vergiler olduğundan, mükellefin özel durumlarını dikkate alamaz. Dolaysız vergilerde artan oranlılık söz konusu olsa da, vergi sistemindeki payı düşük olduğundan, adaleti sağlamaktan uzaklaşmaktadır.

Zekât müessesesi, mükellefleri tarafından vergi yükü ile aynı sınıfta değerlendirilmez. Zekâtın, mükellefin üzerinde objektif yükü olsa da, subjektif olarak bir yük değil, vicdanı rahatlatan bir ibadettir. İnsanlar verginin yapısı ve oranlarına itiraz ederek bir mukavemet gösterebilirler. Hatta bazı toplumlar, istemedikleri vergileri reddetmişler, vergi grevine gitmişlerdir (Sağbaş, 2013:77). Zekât ise; hem oran hem de semavi niteliği ile insanlar tarafından kabullenilmiş, toplumda en çok ihtiyacı olan insanların eline geçtiği için de severek yapılan bir yükümlülük olmuştur.

Bedavacılık sorunu, kamu ekonomisinin pareto optimum konusunda önemli kısıtlarından birisidir (Savaşan, 2013:68). Mükelleflerin, doğru bilgiyi tam olarak açıklamadıkları, asimetric bilginin hâkim olduğu bu ortamda kamu hizmetleri istenilen kalite ve miktarda üretilemez. Mükellef en az maliyetle maksimum fayda elde etmek ister. Mükellefin bu güdüsü, onu vergi kaçırmaya veya vergiden kaçınmaya itebilir. Zekât; homo - religios da denilen, yardımlaşmayı seven insan için, bu denli bir bedavacılık sorununu netice vermez. Çünkü zekât tamamen karşılıksızdır. Yaratıcının emri olduğu için karşılığı bu dünyada beklenmez. Fakat bu karşılıksızlık anlamı verginin karşılıksız olması ile karıştırılmamalıdır. Verginin karşılıksız olması, adem-i tahsis ilkesinin bir gereğidir, mukabilinde muayyen bir hizmetin beklenmemesidir.

2.5. Gelir Etkisi ve Tarafsızlığı Açısından

Vergilendirme politikası çalışma güdüsünü iki şekilde etkiler. Vergide bir birimlik artış, mükellefi daha fazla kazanmak veya mevcut gelirini muhafaza etmek için çalışma mesaisini arttırmaya sevk eder ki buna verginin gelir etkisi denir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2010:128). İkinci durum ikame etkisidir ki, mükellef çalışmak yerine boş vakti ikame eder. Bu iki etki kamu ekonomisinde, hassas bir zemin üzerine oturmuştur.

Zekât ise; birikmiş net değer üzerinden alınan cebri bir uygulama olduğu için, parayı elde tutma güdüsünü azaltan, yatırım harcamalarını arttıran bir etkiye sahiptir. Zekâtın işlerlik kazandığı bir toplumda, yastık altı tabir edilen tasarrufların piyasaya dâhil olacağından hiç kuşku yoktur. Çünkü zekât atıl birikimi ve serveti konu edinir. Tasarruf ve yatırım arasındaki ilişkiyi olumlu yönde etkiler. İslam hukukunda, sermaye malları için zekât mevzu bahis değildir. Sermaye malları ise üretim ve yatırıma kuvvet verdiğinden, zekât müessesesi ile korunmuştur. Zekât bu yönü ile yatırımın önünü açmakta, insanların birikimlerini ya bizzat ya da hisseli olarak yatırıma aktarmalarını sağlamaktadır.

Diğer taraftan zekât, insanların üretim kararını negatif yönde etkileyecek kadar yüksek oranlarda değildir. Zira bazı vergilerin oranları yüksek olduğu için, tarafsızlığını yitirmekte, insanların üretim ve yatırım kararlarını negatif yönlü etkilemektedirler. Zekât taze maldan onda bir, hayvandan kırkta bir olmak üzere, mükellef açısından makul oranlara sahiptir (Nursi, 1992:315). Bu açıdan bakıldığında, zekât vergiye nazaran daha tarafsızdır.

3. Literatür Taraması

Türkiye'de zekâtın dini ve fıkhi yönünü irdeleyen bir çok çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmanın konusu ile ilgili dikkat çeken çalışmalardan birisi (Zaim, 1987:210), yaklaşık otuz yıl önce yapılmış vakıfların makro ekonomik etkileri konulu bir çalışmadır. Bu çalışmanın

doğrudan zekâtı konu edinen tarafından ziyade, vakıf bünyesinde yer alan tüm yardımların milli ekonomiye katkıları incelenmiştir. Özellikle, yoksulların hayat standardının iyileştirilmesi, gelirin yeniden dağıtılması ve sosyal yapıyı iyileştirme konuları vakıflara yapılan bağış ve yardımlar çerçevesinde tahlil edilmiştir. Hususan zekâta ve ekonomiye etkisine değinilmemiştir. 2006 yılında Sabancı Üniversitesi bünyesinde yapılan başka bir araştırmada (Çarkoğlu, 2006:81-159), bireysel bağışların vakıf gelirleri içindeki kalemleri ayrı ayrı anlatılmıştır. Zekât konusuna kısmen değinilmiş, vakıf toplam gelirlerinin 2006 yılı itibarı ile sadece %10 'unu zekâtların oluşturduğu tespit edilmiştir.

Önemli ve bu çalışmaya bazı alanlarda yol gösterecek bir çalışma da (Kılıç ve Çetinkaya, 2012:93-114) Türkiye'de sosyal yardım sistemi hakkında yapılmıştır. Sadece zekât müessesesi değil diğer yardım araçları için de tavsiye niteliği taşıyan bu araştırma, zekât verenlere vergi muafiyeti uygulanması, halkın bilinçlendirilmesi ve fakirlerin birebir gözetilmesi önerilmektedir. Ancak bu çalışmada bu öneriler saha araştırması ile güçlendirilmemiştir. 2015 yılında yapılan makale çalışmasında ise (İpek, 2015:145-162), zekâtın zengin ve fakir arasında oluşabilecek gerilim riskini azalttığı ve emniyet subabı vazifesi görebileceği vurgulanmıştır. Dolayısı ile bu çalışma daha çok zekâtın sosyal yansımalarını konu edinmiş, ekonomik etkilerini irdelememiştir.

Zekât ile verginin mukayese edildiği bir çalışma da (Candan, 2007:235-245) İbn-ı Haldun'un kamu maliyesindeki görüşlerini anlatan bir makaledir. Orada, zekât verginin yerine geçemeyeceği, devletin lüks tüketimi artacağı için zekât, cizye ve haracın yetersiz kalacağı ve yeni vergilerin ihdas edileceğinden bahsedilmiştir. Hayırseverliğin Türkiye'deki politik yansıması ile ilgili başka bir makalede, zekâta kelime aralarında değinilmiş, bir noktada vergi ile mukayesesi yapılmıştır (Koçal, 2014:211-224). Yine eski dönemin politikacılarından Necmettin Erbakan'ın İslam ekonomisinde adil düzen anlayışında zekâtın yeri bir çalışmada mütalaa edilmiştir (Ersin ve Yıldırım, 2015:143-173). Görüleceği üzere Türkiye'de yapılan çalışmalar, zekâtın daha çok sosyal yönlerini irdelemiş, ekonomik etkilerini daha zayıf ele almış, zekâtın gelir dağılımındaki adaleti sağlamadaki etkisini ölçen bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Sadece zekâtın makro ekonomik olumlu etkileri olacağı dikkate sunulmuş, ancak özellikle zekâtın gelir dağılımındaki rolünü analiz eden ve konu edinen bir çalışma bulunamamıştır.

Uluslararası literatürün, yerli kaynaklara nispeten daha zengin içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Zekât uygulaması Müslüman toplumlarda görülen bir mükellefiyettir. Gayri Müslim toplumlarda zekât müessesesi zaten bulunmamaktadır. Bu çerçevede, bu mükellefiyetin iki ayrı uygulama şekli bulunmaktadır. İlki, İslami esaslara göre yönetilen ülke modeli ki, bu ülkelerde zekât devletin takibinde vergi gibi zorunlu bir uygulamadır. Bunun yanında, İslami esaslara göre yönetilmeyen Türkiye gibi halkın çoğunun Müslüman olduğu ülkelerde ise uygulama ihtiyaridir. Devlet eliyle yapılırsa da vergi gibi zorunlu değil, kişilerin inisiyatifine bırakılmıştır.

Yurt dışında yapılan çalışmalar, genellikle Malezya kaynaklıdır. Hatta en ayrıntılı, içerik bakımından en zengin tez ve makalelerin menşei bu ülkedir. Malezya federal anayasal monarşiye dayalı parlamenter demokrasi sistemiyle yönetilmektedir.⁵ Malezya sahip olduğu etnik gruplar ve kültürler kadar din bakımından da bütün bir ülke değildir. Malezya'da en önemli din, halkın yarısından fazlasının inandığı [Müslümanlık](#) olmakla birlikte ikinci büyük din [Budizm](#)'dir. Müslüman halkın yaşadığı bazı eyaletlerde, yönetim İslami kaidelere göre dir.

⁵ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Malezya>

Ne tam anlamıyla İslami esasları benimsemiş bir ülke ne de İslami yaşayıştan vazgeçmek isteyen, bu yönüyle Türkiye'ye çok benzeyen bir ülkedir. Zekât müessesesi Malezya'da devletin sistemleştirdiği bir yapıya sahiptir. 2012 yılında Malezya'da yapılan bir çalışmada (Nadzri ve diğerleri, 2012:61-72), zekâtın fakirliği azaltmasındaki rolü mercek altına alınmıştır. Zekât İslam hukukuna göre uygulanmaktadır. Bu makalede gelir dağılımındaki adalet hakkında bir ölçüm bulunmamaktadır.

Yine aynı yıl Endonezya'da yapılan bir sempozyumda, Malezya'da 1970-2009 yılları arasında, zekâtın Müslümanlar arasında ekonomik eşitsizliği minimize etmedeki rolü konusunda bir ön çalışma yapılmıştır (Othman, Azhana, ve Abd Halim Mohd Noor, 2012:1208-1222). Toplanan zekâtın %23'lük bir kısmının dağıtılmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun gelir dağılımındaki adaleti sağlamada olumsuz etkisinin olacağından söz edilmiştir. Bir vaka çalışması 2008 yılında Endonezya'da yapılmış, zekâtın köylülüğü güçlendirmedeki rolünü ölçmek için köylüler üzerinde araştırma yapılmıştır (Muhtada, 2008:289). Bazı eyaletlerde Gini katsayıları da verilmiştir.

2006 yılında yazılan bir doktora tezinde, Malezya'nın bir eyaletinde zekât toplandıktan ve dağıtıldıktan sonra Lorenz eğrisi oluşturulmuş ve Gini katsayısı hesaplanmıştır. Zira orada zekât bir fonda toplanmak suretiyle, halka dağıtılmaktadır (Patmawati, 2006:220). 2014 yılında bu doktora tezine çok benzeyen bir makalede, Gini katsayısı ve Lorenz eğrisi ile gelir dağılımındaki adalet ölçülmüştür (Joharia ve diğerleri, 2014:43-56). Yine Malezya'da kırsal ve kentsel kalkınmada zekâtın rolü konulu bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, yoksulluğun önüne geçilmesinde zekât müessesesinin rolü irdelenmiştir (Johari ve Fuadah, 2014:42). Maliye politikası araçlarından olan vergi ile devlet gelir dağılımındaki adaleti temin etmeğe çalışmaktadır. Zekâtın bu anlamdaki rolünü vergi ile kıyas eden bir çalışmada, zekât verginin yerini tutabilir mi diye bir araştırma yapılmıştır (Yusoff, ve Mohammed, 2006:117-145).

Literatür tarandığında, zekât ekonomisi ağırlıklı kaynakların çok fazla olmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın, zekâtın hem sosyal hem de ekonomik etkilerini konu edinmesi, gelir dağılımındaki adaleti sağlamadaki etkisinin Gini katsayısı ile ölçülmesi ve Türkiye gibi dini esasların ihtiyari olduğu bir ülkede olması noktalarından özgün bir niteliğe sahip olduğu düşünülmektedir.

4. Örneklem Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Zekât müessesesi Müslüman Toplumlarında oldukça yaygın bir uygulamadır. Aynı zamanda zekât, Müslümanların belirli ekonomik şartlar gerçekleştiğinde yapmakla yükümlü olduğu bir görevdir. Buna karşın toplumda zekât ile ilgili farkındalığın yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.(Khouj, 201:277-305) Bu sebeple çalışmada anket yöntemi ile toplumun zekât ve gelir dağılımı ile ilgili algı ve düşünceleri ölçülmüştür. Veriler kolayda örnekleme yoluyla Uşak, Manisa ve Çanakkale illerinden rastgele seçilen ve anket formunu doldurmayı kabul eden katılımcılardan elde edilmiştir. 250 anket formu dağıtılmış olup bunlardan 220 tanesi katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Anket doldurması teklif edilen kişilerin %88'i katılımcı olmayı kabul etmiştir.

Anket formu iki bölümden oluşmakta olup, ilk bölümde toplam on soru bulunmaktadır. İlk üç soru katılımcıların yaş, mesleki durum ve ortalama aylık gelir gibi demografik özelliklerini belirlemeye yönelik iken, sonraki yedi soru ise katılımcıların zekât verme yükümlülüğüne sahip olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir. Bu sorular katılımcılar arasındaki gelir dağılımındaki adaleti Gini katsayısı ile hesaplamak için kullanılmıştır. Anketin ikinci

bölümünde ise sekiz madde bulunmaktadır. Anketin ikinci kısmındaki sekiz soru ile katılımcıların; gelir adaletsizliği algıları, sosyal politikaların yeterliliği, toplumun zekât verme konusunda teşvikinin gerekli olup olmadığı, zekâta muhtaç olduğu tespit edilen kişilerin zekât mükelleflerine bildirilmesi ihtiyacı, zekât verilmesinin zekâta muhtaç ve zekât ile yükümlü arasında köprü görevi görüp görmediğinin tespiti, gelir dağılımındaki adaleti sağlamada zekâta duyulan güven, şeffaf bir zekât sistemine duyulan ihtiyaç ve zekât almaya muhtaç kişilerin doğru tespit edilmesi durumunda zekât vermekle mükellef kişilerin zekât verme niyeti ile ilgili bilgiler tespit edilmiştir. Anket formunun ikinci kısmındaki maddeler 5'li Likert Tipi olup, "Kesinlikle katılmıyorum" 1, "Katılmıyorum" 2, "Fikrim yok" 3, "Katılıyorum" 4 ve "Kesinlikle katılıyorum" 5 olarak kodlanmıştır. Toplanan verilerin analizinde ve hesaplamalarda SPSS 20 paket programı ve Microsoft Excel 2007 kullanılmıştır.

5. Bulgular

Tablo 1'de katılımcıların demografik özelliklerine ait bilgiler bulunmaktadır. Buna göre katılımcıların %60,5'i 35-54 yaş aralığındadır. %19'u 15-34 yaş aralığındadır. 70 ve üzeri katılımcıların çok az bir kısmını teşkil etmektedir. 212 katılımcıdan 73 tanesi (%34,4) tacirdir. Taciri sırasıyla, işçi ve memur takip etmektedir. Anket formu daha çok, zekât verebileceği düşünülen kişilere dağıtıldığı için, katılımcıların %38,2'sinin gelir düzeyleri 2000-3500 aralığındadır. % 10'unun aylık geliri 3500 TL'den fazladır. Katılımcıların sadece %20'sinin gelirleri 1.000 TL'nin altındadır.

Tablo 1: Yaş, Meslek, Gelir Sıklık Dağılımı

Yaş	Sayı	%	Meslek	Sayı	%	Gelir (TL)	Sayı	%
15-34	39	19,0	Tacir	73	34,4	0-399	12	5,8
35-44	68	33,2	Çiftçi	27	12,7	400-999	30	14,5
45-54	56	27,3	Memur	37	17,5	1.000-1.999	65	31,4
55-69	35	17,1	İşçi	41	19,3	2.000-3.500	79	38,2
>70	7	3,4	Diğerleri	34	16,0	>3.500	21	10,1
Cevapsız	15	7,5	Cevapsız	8	3,6	Cevapsız	13	6,0
z			z					
Toplam	220	100,0	Toplam	220	100,0	Toplam	220	100,0

Tablo 2'de katılımcıların %57'sinin yaşadıkları toplumda bireyler arasında gelir adaletsizliği olduğunu düşündüğü görülmektedir. Yaklaşık %30,4'lük bir kısmı ise bu ifadeye katılmadıklarını belirtmişlerdir. Buna karşın katılımcıların %12,6'sı ise fikri olmadığını belirtmiştir.

Tablo 2: Gelir Adaletsizliği Algısı

Bulduğum yerleşim yerinde, bireyler arasında gelir eşitsizliği vardır.	Frekan s Dağılı mı	Yüzde %
Kesinlikle katılmıyorum.	24	11,2
Katılmıyorum.	41	19,2
Fikrim yok.	27	12,6
Katılıyorum.	66	30,8
Kesinlikle katılıyorum.	56	26,2
Toplam	214	100,0

Tablo 3'e bakıldığında, devletin gelir dağılımındaki adaleti sağlamak için uyguladığı politikaların yeterli olup olmadığına yönelik dağılıma ait bulgular bulunmaktadır. Katılımcıların %67,4'ünün uygulanan politikaların yetersiz olduğunu düşündükleri görülmektedir. %17,2'si de uygulanan politikaların yeterli olduğunu düşünmektedir. Önemli bir kısım katılımcı da yapılan maddi desteklerin, toplumun tamamına yayılmadığını düşünmektedir.

Tablo 3: Sosyal Politikaların Yeterli Düzeyde Olmaması

Yardım politikaları, gelir dağılımındaki adaleti sağlamada yeterli değildir.	Frekan s Dağılı mı	Yüzde %
Kesinlikle katılmıyorum.	14	6,7
Katılmıyorum.	22	10,5
Fikrim yok.	32	15,3
Katılıyorum.	91	43,5
Kesinlikle katılıyorum.	50	23,9
Toplam	209	100,0

Tablo 4'te katılımcıların yaklaşık %75'inin zenginlerin fakirlere yardım etmeleri konusunda teşvike ihtiyaç bulunduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %10'u fikrinin olmadığını söylerken yaklaşık %15'i ise katılmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 4: Toplumun Zekât Verme Konusunda Teşvikinin Gerekliliği

Toplumda zenginler, fakirlere yardım etmeleri konusunda teşvik edilmelidir.	Frekans Dağılımı	Yüzde %
Kesinlikle katılmıyorum.	12	5,7
Katılmıyorum.	20	9,5
Fikrim yok.	21	10,0
Katılıyorum.	76	36,0
Kesinlikle katılıyorum.	82	38,9
Toplam	211	100,0

Tablo 5’da ise katılımcıların %75,3’ü zekâta muhtaç kişilerin tespitinde araştırma ve bilgilendirmeye ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşın katılımcıların %13,8’i katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 5: Zekâta Muhtaç Kişilerin Tespiti

Zekâta muhtaç kişilerin tespitinde araştırma ve bilgilendirmeye ihtiyaç vardır.	Frekans Dağılımı	Yüzde %
Kesinlikle katılmıyorum.	14	6,7
Katılmıyorum.	15	7,1
Fikrim yok.	23	11,0
Katılıyorum.	94	44,8
Kesinlikle katılıyorum.	64	30,5
Toplam	210	100,0

Tablo 6’da katılımcıların %80,5’i zekâtın, işlerlik kazanmasıyla köprü vazifesi göreceğine inanmaktadır. Buna karşın katılımcılardan %9,8’i fikrinin olmadığını, geriye kalanlar ise katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 6: Zekâtın, Zengin ve Fakir Arasında Köprü Oluşu

Zekât zenginle fakir arasında çok önemli bir köprü vazifesini görebilir.	Frekans Dağılımı	Yüzde %
Kesinlikle katılmıyorum.	6	2,9
Katılmıyorum.	14	6,8
Fikrim yok.	20	9,8
Katılıyorum.	94	45,9
Kesinlikle katılıyorum.	71	34,6
Toplam	205	100,0

Tablo 7’de katılımcıların %71,2’sinin zekât müessesesinin gelir dağılımındaki adaleti sağlayabileceğine inandıklarını göstermektedir. Katılımcıların %15,4’ü katılmadıklarını, diğer geriye kalanlar ise fikirlerinin olmadığını beyan etmişlerdir.

Tablo 7: Gelir Dağılımındaki Adaleti Sağlamada Zekâta Güven

Zekât, gelir dağılımındaki adaleti sağlamada en önemli müessesedir.	Frekans Dağılımı	Yüzde %
Kesinlikle katılmıyorum.	12	5,8
Katılmıyorum.	20	9,6
Fikrim yok.	28	13,5
Katılıyorum.	83	39,9
Kesinlikle katılıyorum.	65	31,3
Toplam	208	100,

Tablo 8'de katılımcıların %80,1'inin zekâta muhtaç kişileri bilmeleri durumunda zekât vermekte tereddüt etmeyeceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların %10,2'si ise fakir bulsalar dahi zekât vermeyeceklerini belirtmişlerdir.

Tablo 8: Gerçek Muhtaçlara Ulaşıldığında

Hakiki anlamda fakir ve muhtaç olan kişileri bulursam, zekât vermekte tereddüt göstermem.	Frekans Dağılımı	Yüzde %
Kesinlikle katılmıyorum.	5	2,4
Katılmıyorum.	21	10,0
Fikrim yok.	18	8,6
Katılıyorum.	93	44,5
Kesinlikle katılıyorum.	72	34,4
Toplam	209	100,0

Tablo 9'da katılımcıların %69,8'i şeffaf, güvenilir ve verdikleri zekâtın nereye gittiğini bilecekleri bir sisteme olan ihtiyaçlarını dile getirmişlerdir. Eğer böyle bir sistem kurulursa, zekâtlarını hemen verebileceklerini belirtmişlerdir. Bu son tablo zekât müessesesinin işlerlik kazanmasındaki önemli bir engelin aşılması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 9: Şeffaf Bir Zekât Sistemine Duyulan İhtiyaç

Güvenilir, şeffaf ve verdiğim zekâtın tam olarak kimlere gittiğini garanti eden bir sistem olsa üzerime düşen zekâtı hemen veririm.	Frekans Dağılımı	Yüzde %
Kesinlikle katılmıyorum.	11	5,2
Katılmıyorum.	25	11,8
Fikrim yok.	28	13,2
Katılıyorum.	87	41,0
Kesinlikle katılıyorum.	61	28,8
Toplam	212	100,0

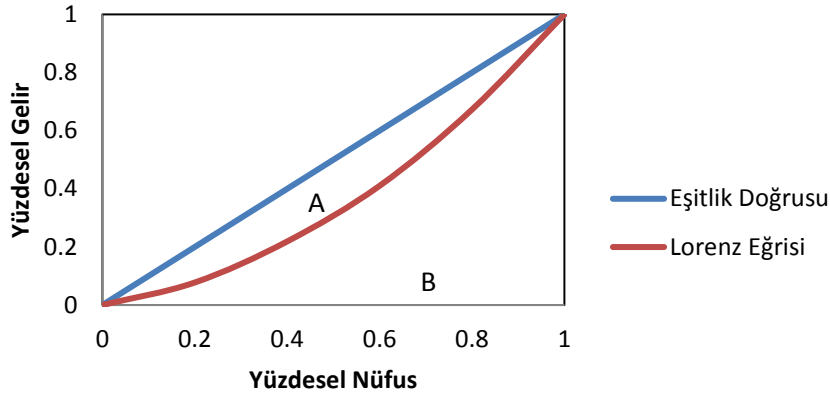
5.1. Gini Katsayısı

Gelir dağılımındaki adaleti ölçmek için tek ölçü Gini katsayısı değildir. Bunun yanında; Pareto Katsayısı, Değişim Aralığı, Aralık Ölçüsü, Görelî Ortalama Sapma, Standart Sapma, Varyans, Logaritmik Varyans, Değişim Katsayısı ve Atkinson eşitsizlik ölçüleri de kullanılmaktadır (Doğan ve Tek, 2007:93-119). Ancak en çok kullanılan ve genel kabul görmüş ölçü Gini katsayısıdır. Gini, Lorenz eğrisine bağlı olup Lorenz Eğrisi ile köşegen arasında kalan alanın, köşegenin altında kalan toplam alana oranına eşit olan, 0 ile 1 arasında bulunan bir katsayıdır (Doğan ve Tek, 2007 :93-119). Gini katsayısı Lorenz eğrisi ile 90 dereceli açının açı ortayı arasında kalan alanın, dik üçgen alanına bölünmesiyle bulunur (Kızıltan ve Çubukçu, 2005:665-674). 45 derecelik doğru ile gelir dağılımının durumunu

ifade eden eğrinin arasında kalan (A) alanı, tüm üçgenin alanına (A+B) alanına oranlanması Gini katsayısını (G) verir. Yani $G = (A) / (A+B)$ ' dir.

Şekil 1'de, ankete katılanların belirttikleri aylık hane halkı gelirlerine göre Lorenz eğrisi oluşturulmuştur. Dikey ekseninde yüzdesel gelir, yatay ekseninde nüfus verileri vardır. Gelir ve nüfus, beş grupta incelenmiştir. Ankete katılanların toplam sayısı (nüfus) %20'lik dilimlere bölünürken, aylık hane halkı toplam gelirleri de yüzdesel olarak beş dilimde ifade edilmiştir. Şekilde mavi renkli doğru üzerindeki her noktada gelir, tam adaletle dağılmıştır. Gini katsayısı doğrunun tüm noktalarında "0" dir. Kırmızı renkle gösterilen eğri üzerindeki her noktada gelir dağılımında adaletsizlik vardır. Gini katsayısı "1"e yaklaşmaktadır. Katsayı "0"a yaklaştıkça adalet artmakta olup, "1"e yaklaştıkça adalet azalmaktadır.

Şekil 1: Lorenz Eğrisi (Birincil Gelir Dağılımı)

$G = (A) / (A+B)$ formülünden hareketle, katılımcıların aylık hane halkı birincil gelir dağılımı hesaplanmıştır. Tablo 10'da nüfus %20'lik dilimlere ayrılmış olup, katılımcıların belirttikleri gelirlerinin ortalamaları beş dilimde ifade edilmiştir. Örneklem içindeki Gini katsayısı 0,20 olarak hesaplanmıştır. Bu oran dünya ortalamalarının çok altındadır. Türkiye'de ise bu oran 2014 yılı sonu itibarı ile 0,40 seviyelerindedir.⁶ Örneklem Gini katsayısı gerçeklikten uzak görünse de bu çalışmada amaçlanan, katsayının kaç olduğundan ziyade, zekâtın Gini katsayısındaki etkisini ölçmektir.

Tablo 10: Birincil Gelir Dağılımı

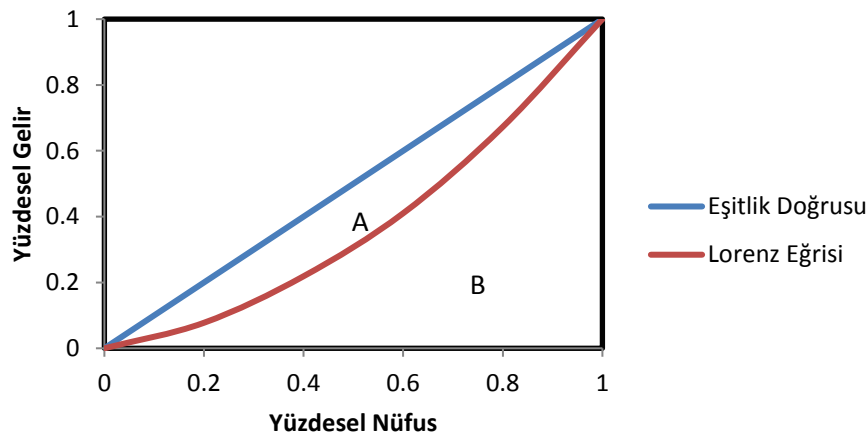
Nüfus %	Gelir TL	Geli r %	Gelir Kümülatif	Lorenz Eğrisi B Bölgesi	Lorenz Eğrisi A Bölgesi	Gini Katsayısı 1 (A/A+B)
20	553.16	5	0.0541	0.0015	0.4984	

⁶ <http://www.mahfiegilmez.com/p/gostergeler.html>

20	1.479.9	15	0.1990	0.0183	0.48165	
	9					
20	2.005.4	20	0.3953	0.0933	0.40668	
	5					
20	2.749.5	27	0.6644	0.2022	0.29777	
	0					
20	3.428.2	33	1	0.0844	0.41557	
	3					
Topla		100	2.31288	0.3998	0.10012	0.20
m						

Anket formunun birinci bölümünde, katılımcıların zekâta konu olabilecek varlıklarını beyan etmeleri istenmiştir. Tablo 11'de, ankete katılan 220 kişiden 207'sinin aylık hane halkı gelirlerini beyan etmişlerdir. 13 katılımcı gelir hanesini boş bırakmıştır. Gelir durumları Tablo 1'de kategorize edildiğinden Tablo 12'de ayrıca belirtilmemiştir. 12 kişinin aylık hane halkı gelirleri 400 TL'nin, 30 kişinin ise 1.000 TL'nin altındadır. 65 kişi 1.000-2.000 TL arasında, 79 kişi 2.000-3.500 TL arasında, 21 kişi ise 3.500 TL üzerinde aylık gelire sahip bulunmaktadır. İlk 42 kişinin zekâta konu olan varlıkları bulunmamaktadır. Dolayısı ile ilk 42 kişinin aylık ortalama gelirleri 1.000 TL'nin altında olması aynı zamanda zekâta konu olan varlıklarının bulunmaması, o kişilerin zekâta muhtaç kimseler olarak değerlendirilmelerine neden olmuştur. 3, 4 ve 5. gelir diliminde bulunan, 1.000 TL ve üzeri gelire sahip katılımcıların " *Hakiki anlamda fakir ve muhtaç olan kişileri bulursam, zekât vermekte tereddüt göstermem.*" diye beyanda bulunmalarına istinaden, vermeleri gereken zekât miktarı hesaplanmıştır. Hesaplanan miktar bahsi geçen nüfusun ilk %20'lik diliminde bulunan 40,6 kişiye eşit miktarda dağıtılmıştır. Bu bilgiler ışığında ikincil gelir dağılımını gösteren Lorenz eğrisi 45 derecelik açığa sahip olan doğruya daha da yakınlaşmıştır. (Şekil 2)

Şekil 2: Lorenz Eğrisi (İkincil Gelir Dağılımı)

Zekât mükellefiyeti bir yıllık olduğundan, hesaplanan zekât miktarı da bir yıllıktır. Bu miktar önce on iki aya, sonra 40,6 kişiye eşit bir şekilde taksim edilmiştir. Kişi başına düşen ortalama aylık zekât miktarı 260 TL'dir. Yani nüfusun ilk %20'lik kısmının hane halkı aylık gelirlerine

260 TL zekât transferi gerçekleşmiştir. Son hesaplardan sonra Gini katsayısı 0,17'ye gerilemiştir. (Tablo 11)

Tablo 11: İkincil Gelir Dağılımı - Gini Katsayısı

Nüfus %	Gelir TL	Gelir %	Yeni Gelir TL	Lorenz Eğrisi B Bölgesi	Lorenz Eğrisi A Bölgesi	Gini Katsayısı (A/A+B)
20	553.02	0.0541	813.02	0.0022	0.4977	
20	1479.98	0.14486	1.479.98	0.02148	0.4785	
20	2005.45	0.19629	2.005.45	0.09878	0.4012	
20	2749.50	0.26912	2.749.50	0.20667	0.2933	
20	3428.29	0.33556	3.428.29	0.08484	0.4151	
Toplam		1	1.0476.26	0.41403	0.0859	0.17

SONUÇ

Zekât; dini, fiki, sosyal boyutunun yanında, ekonomik yönlerinin de dikkate alınması gereken bir müessesedir. Zekâtın bazı özellikleri onu, din tabanlı diğer yardım çeşitlerinden ayırdığı gibi, devletin gelir dağılımındaki adaleti sağlamada kullandığı araçlardan da ayırmaktadır. Çünkü bu mükellefiyet, mahsus kimselerden alınıp mahsus kimselere verildiği için, kullanım alanı dardır. Diğer yardımlarda bu tahsis söz konusu olmadığı gibi, devletin gelir dağılımını sağlamada kullandığı verginin de adem-i tahsis özelliği vardır. Yani toplanan yardımlar ve vergiler her iş için kullanılabilirler. Ancak zekât Kur'an-ı Kerim'in belirlediği sekiz tabakadan başka kimseye verilemez. Toplumun menfaati için kamu hizmeti niteliğinde sunulamaz. Zekât; zenginle fakir arasında bir köprü vazifesi görebilecek yapıya sahiptir. Çünkü veren yaratıcı tarafından emredildiği için verir, alan da minnet duygusunu hissetmez. Toplumsal dokuya zarar vermeden zenginle fakir arasındaki bağı kuvvetlendirir.

Zekât, sadece gelir dağılımındaki adaleti teminle kalmaz, aynı zamanda ekonomik büyüme ve kalkınmaya da destek olur. Harcanabilir gelire etki eden zekât, harcama eğilimi çok yüksek olan tabakaya intikal ettiği için, harcanması daha kolay ve hızlı olur. Bu da ekonomiyi olumlu yönde etkiler, büyümeye katkı sağlar. Vergi gibi taraflı değildir. Yani üretici ve tüketicilerin kararlarını etkileme oranı vergiye göre çok düşüktür, yani tarafsızdır. Zekât oranları çok makul olduğundan, vergi gibi ikame etkisine yol açmaz. Bilakis yastık altı varlıkları konu edildiği için, üretimin önünü açar.

Ne yazık ki zekât, toplumumuzda çok yaygın bir müessese olmadığı için, yukarıda sayılan etkilerin çoğuna sebep olamaz. Elbette yaygın olmayışının bazı sebepleri vardır. Ancak en önemlilerinin, asimetrik bilgi ve insanların yeteri kadar teşvik edilmemesi olarak söylenebilir. Bu iki engel kalkmadan zekâtın yaygınlaşması zor görünmektedir.

Bu çalışmanın amacı; anket yöntemi kullanılarak, yukarıda sayılan iki engelin varlığını sınamak, insanların teşvik edildiğinde ve şeffaf, güvenilir bir zekât sistemi ile karşılaştıklarında zekâtlarını vermede gösterecekleri duyarlılığı ölçmek ve gelir dağılımındaki adaleti Gini katsayısıyla hesaplamaktır.

Bu amaç çerçevesinde 220 katılımcıya anket yöntemi uygulanmış, bazı demografik özellikleri tespit edilmiş ve sekiz soru ile zekât algıları ölçülmüştür. Frekans Analizi yardımıyla dokuz adet maddenin sıklık dağılımları incelenmiştir. Seçilen örneklemin önemli kısmının, gelir dağılımındaki adaletsizlikten haberdar ve rahatsız oldukları saptanmıştır. Uygulanan sosyal politikaların, tabana tam anlamıyla yayılmadığı görüşü hâkimdir. Katılımcılar, zekât hakkında toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği, zenginlerin, fakirlerin imdadına zekât ile koşmaları noktasında teşvik edilmeleri gerektiği görüşü hâkimdir. Bununla beraber katılımcılar fakirlere ulaşmakta zorlandıklarını ve bu yüzden zekât vermekte duyarsız davrandıklarını belirtmişlerdir.

Eğer fakirler tespit edilip şeffaf güvenilir ve verilen zekâtın kimlere gittiğini temin eden bir sistem olursa, katılımcıların büyük çoğunluğu tereddüt göstermeden zekâtların vereceklerini belirtmişlerdir. Çalışmanın son kısmında ise, Gini katsayısı hesaplaması yapılmıştır. Sonuç olarak, ankete katılanlar arasında birincil gelir dağılımı ve ikincil gelir dağılımları hesaplanmıştır. Birincil gelir dağılımında Gini katsayısı 0,20 iken, ikincil gelir dağılımında 0,17 olarak bulunmuştur. Bu çalışmaya göre zekâtın işlerlik kazanması ile katsayı 0,03 kadar yani % 15 oranında azalmış, gelir dağılımındaki adaleti sağlamadaki etkisi gösterilmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Edizdoğan, Nihat, ve Çelikkaya Ali. (2010) *Vergilerin Ekonomik Analizi*. Dora Yayınları: Bursa.
- El-Münavi, Abdurrauf, Kunzû'/'-Hakaik I, (1982) (El-Camiu's-Sağfr Kenarında) 5. Basım, Matbaatu Mustafa, Kahire, S.144
- Nursi, Said. 1992 *From The Risale-i Collection: The Words*. Vol. 1. Www. Nurpublishers. Com,.
- Pehlivan, Osman. (2013) *Kamu Maliyesi, Derya Kitabevi: Trabzon*.
- Sağbaş, İsa. (2013). "Vergi Teorisi." *Ankara: Kalkan Matbaası*
- Savaşan Fatih, 2013 " Piyasa Başarısızlığından Devletin Başarısızlığına", Kamu Ekonomisi, Kitap Matbaacılık, İstanbul

Makaleler

- ACAR, İ. A. (2006). Vergilemede Tahsis İlkesinin Çevre Vergileri Açısından Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s:215-232
- Aktan, Coşkun Can. (2002). "Yoksulluk Sorununun Nedenleri Ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri." *Yoksullukla Mücadele Stratejileri (C. Can Aktan Ed.), Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara (15.12. 2010)* Aktan, Coşkun Can. "Vergi Psikolojisinin Temelleri Ve Vergi Ahlakı." *Yayınlanmamış Makale, Www. Canaktan. Org/Ckonomilkamu _Maliyesi/Vergi-Psiko/Vergi-Psik. Pdf (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2006)* (2005).

- Azhana, Othman, , Abdul Halim Mohd Noor, And Arifin Md Salleh. (2015)"An Analysis Relationship Between Social Exclusion And Non-Recipients Asnaf Of Zakat Fund (Nrazf)." Australian Journal Of Sustainable Business And Society, Cilt:2, S:41 .
- Certel, Hüseyin. (1998) "İslamî İbadetlerin Psiko-Sosyal İşlevleri." *Ekev Akademik Dergisi* 3: 147-156.
- Candan, Nesrin. (2007) "İbni Haldun'un Gözüyle Kamu Maliyesi Yaklaşımı."Yönetim Ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 14.2: 235-245.
- Çarkoğlu, Ali. (2006) "Türkiye'de Bireysel Bağışlar Ve Vakıf Uygulamalarında Eğilimler.": 81-159. Sabancı Üniversitesi
- Doğan, Cem, and Murat Tek. (2007). "Türkiye'de gelir dağılımının toplanma oranı yöntemiyle analizi." *AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*
- Dumlu, Emrullah. (2010) "İslam'ın İlk Dönemlerindeki Uygulamalar Ekseninde Kamusal Bir Gelir Olarak Zekât", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33.
- Dalgın, Nihat. (2004) "Zekât Hükümleri." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16.16: 43-72.
- Dumlu, Emrullah. (2011) "Kamu Harcamaları Açısından Zekât." *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36
- Eren, İsmail, (2013) "İslam'ın Ekonomik Yapısında İnsan Modeli: Homo Economicus İle Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme." *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 18.1.
- Ersin, İrfan, And Cengizhan Yıldırım. (2015) "İslam Ekonomisi Çerçevesinde Necmettin Erbakan'ın Adil Düzen Söylemi." Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:15, Yıl:15, Sayı:1, 15: 143-173
- Gökbunar, Ali, Sibel Selim, And Halit Yanıkkaya. (2007) "Türkiye'de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma." *Ekonomik Yalası* 18.63 ,69-94.
- Hafez, Muhammad S. 2011 "Zakat The Islamic Taxation." A Gateway to Reform Global Economy, : 11
- İpek, M. A. D. İ. (2015): "Homo Economicus'un Doyumsuzluk-“Açgözlülük” Aksiyomunun Semavi Dinler Perspektifinden Değerlendirmesi."Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 14.53 145-162.
- Joharia, Fuadah, Muhammad Ridhwan Ab Aziza, And Ahmad Fahme Mohd Alia. (2014): "The Role Of Zakat İn Reducing Poverty And Income İnequality Among New Convert (Muallaf) İn Selangor, Malaysia." Online Journal Reaserc İn Islamic Studies, Vol. 1 No. 3 : 43-56
- Johari, Fuadah, Et Al. (2014): "The Importance Of Zakat Distribution And Urban-Rural Poverty Incidence Among Muallaf (New Convert)." Asian Social Science 10.21 P42.

Kılıç, Ramazan, And Şahin Çetinkaya. 2012 "Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Stratejileri Ve Bir Model Önerisi." Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi – Sayı 34 – Aralık

Kızıltan, A.ve Çubukçu F, 2005 □Gelir Dağılımında Değişmeler ve Erzurum Örneği, Atatürk Üniversitesi, Erzincan Hukuku Fakültesi Dergisi, Cilt:IX Sayı:1-2, Yıl:.,s.665-674.

Khouj, Abdullah Muhammed. (2011). "İslam’da Eğitim." Çev: Semra Çinemre, OMÜİFD30, 277-305

Muhtada, Dani. (2008): "The Role Of Zakat Organization İn Empowering The Peasantry: A Case Study Of The Rumah Zakat Yogyakarta, Indonesia." Islamic Finance For Micro And Medium Enterprises 289.

Nadzri, Farah Aida Ahmad, R. Abd, And M. Omar Rahman. (2012) "Zakat And Poverty Alleviation: Roles Of Zakat Institutions İn Malaysia." International Journal Of Arts And Commerce 1.7 61-72.

Özdemir, Ahmet. (2013) "Zekât Ve Vergi Mükellefiyetinde Fırsat Eşitliği Ve Adaletin Sağlanması." Ekev Akademi Dergisi Yıl: 17 Sayı: 56

Torgler, Benno. (2005) "Tax Morale And Direct Democracy." *European Journal Of Political Economy* Cilt:21 s: 525-531.

Yavuz, Ali, and Serdar Çiçek. "Isparta İlinin Vergi Gelirlerinin Analizi Yoluyla Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir İnceleme." *Maliye Dergisi* 157 (2009): 166-182.

Yusoff, Mohammed B. (2006)."Fiscal Policy İn An Islamic Economy And The Role Of Zakat." *International Journal Of Economics, Management And Accounting* 14.2, 117-145

Ulusal ve Uluslararası Bildiriler

Azhana, Othman, And Abd Halim Mohd Noor. (Icber 2012), "Role Of Zakat İn Minimizing Economie İnequalities Among Muslim: A Preliminary Study On Non Recipients Of Zakat Fund (Nrzf)." 3 Rd International Conference On Business And Economic Research ,Bandung, Indonesia.

Koçal, A. Vedat. 2014 "Bir Sosyal Politika Ve Siyasal Meşruiyet Aracı Olarak ‘Hayırseverlik’: Türkiye’de Sivil Yardım Organizasyonlarının Politik Ekonomisi Ve Siyasal İşlevi." 5. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu, Dicle Üniversitesi, s: 211-224

Zaim, Sabahaddin. (1987). "Vakıfların Milli Ekonomiye Etkileri." İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi (Yayımlanmış Bildiri Kitabı) s:210

Tezler

Patmawati, Ibrahim, 2006 Economic Role Of Zakat İn Reducing Income İnequality And Poverty İn Selangor. Diss. Universiti Putra Malaysia,. Abstract Of Thesis Presented To The Senate Of Universiti Putra Malaysia İnfulfillment Of The Requirement For The Degree Of Doctor Of Philosophy